

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 4 3 ● 2005

Hans Nieuwenhuijsen

Foto's: Pieter van Breugel

Enkele spinnen van de Noord-

● Roodzwarte borstelspinnendoder *Anoplius viaticus*.

● Gewone roodpoot *Episyrus rufipes* met buit *Nuctenea umbratica*.

Op een zonnige dag in juni zie ik op een zandpad in de Schoorlse duinen een rood-zwart insect dat nerveus, met wapperende vleugels, heen en weer rent. Het is een roodzwarte borstelspinnendoder (*Anoplius viaticus*), een vrouwtje dat op het punt staat een nest te graven. Ze bijt het zand los en werpt het met haar voorpoten onder haar lichaam door naar achteren. Soms verdwijnt ze even in de hei naast het pad. Terwijl ze weg is inspecteert een kleine spinnendoder, de tweecellige koekoek (*Evagetes dubius*) het nest. Want waar nesten zijn, zijn koekoeken. Ook scharrelt er af en toe een kleine vlieg rond de nestopening. Het is een satellietvlieg (*Miltogramma spec.*), een nestparasiet van graafbijen en wespen.

Na een uur graven heeft de spinnendoder een bijna horizontale, tien centimeter lange gang gemaakt, die in een cel eindigt. Ze loopt nogmaals de hei in en komt te voorschijn met haar prooi, een verlamde nachtwolfs spin (*Trochosa terricola*). Blijkbaar is ze voor het graven op jacht geweest en heeft de spin tijdens het graven in een

heidestruik gehangen, buiten het bereik van voedselzoekende mieren. Achterwaarts lopend sleept ze de spin naar het nest (zie foto), legt hem ervoor, inspecteert het nest en trekt de spin het nest in. Ze blijft enige tijd binnen. Waarschijnlijk

elkaar lijken. Het zijn zwarte of roodzwarte wespen, die een voorkeur hebben voor droge, warme biotopen, zoals heiden, zandverstuivingen en duinen. Beide geslachten hebben een wespentaille en alleen de vrouwtjes hebben een

Het vaststellen van de soort in het veld blijft moeilijk, aangezien deze wespen erg op elkaar lijken

installeert ze de prooi in de cel, legt er een ei op en sluit de cel. Als ik in het nest kijk zie ik de wesp de gang dichtmaken. Ze stampt telkens met de haarborstel op het laatste achterlijfsegment de grond aan. Tenslotte maakt ze de ingang onzichtbaar. Sinds ze in het nest verdween is er een half uur verstreken. In totaal is het dier per broedzorgcyclus 2,5 uur bezig. Ik schat dat deze soort maximaal drie nesten per dag kan maken.

Ik hoop dat het mogelijk is aan de hand van deze beschrijving een insect als een spinnendoder te herkennen. Het vaststellen van de soort in het veld blijft moeilijk, aangezien deze wespen erg op

angel. Met deze angel brengen ze met een of meer steken gif in het zenuwstelsel van een spin, die daardoor verlamd raakt. Een verlamde spin is makkelijk te vervoeren en blijft lange tijd vers. De larve, die uit het ei komt, kan meteen met eten beginnen. De meeste spinnendoders vertonen broedzorg: per nakomeling maakt het vrouwtje één cel en brengt daarin één spin. De volwassen dieren eten nectar, vooral die van schermbloemen, en honingdauw. Verzet het vrouwtje heel wat werk, het mannetje beperkt zich tot eten en paren.

Welke andere soorten tref ik in de Noord-Hollandse duinen aan? In het middenduin, vlak achter de zee-

dodersoorten Hollandse duinen

● Nest van gewone roodpoot *Episyron rufipes*.

● Gewone roodpoot *Episyron rufipes* met spin.

duinen waar open zand afgewisseld wordt met vegetatie eilanden van kruipwilg en gras jaagt in deze lage vegetatie de duinspinnendoder (*Aporinellus sexmaculatus*). Het is een kleine zwarte spinnendoder met op het achterlijf witte bandjes. De achterzijde van het borststuk draagt twee puntige uitsteeksels. Hij jaagt op allerlei soorten springspinnen (*Salticidae*). De broedparasiet van deze soort is de duinkoekoek (*Evagetes littoralis*). Deze koekoeken vinden het nest van hun gastheer op de reuk. Ik zie ze over het zand rennen en daarbij tikken ze voortdurend met hun antennen op de grond. Hebben ze een nest gelokaliseerd, dan graven ze een gang naar de cel, verwijderen het ei en leggen zelf een ei. Daarna sluiten ze zorgvuldig hun eigen gang af.

Op het open zand, niet alleen in de duinen maar overal in ons land, vind ik nog een andere kleine zwarte soort. Het is de grijze spinnendoder (*Pompilus cinereus*). Ze heeft geen witte bandjes maar het hele lichaam en de poten zijn bedekt met grijs vilthaar en ze heeft opvallend grote kaken. Haar

prooi, de zandwolfspin (*Arctosa perita*), draagt ze voorwaarts lopend naar de nestplaats. Voordat ze haar nest graaft verbergt ze haar prooi onder een dun laagje zand. De broedparasiet is de gele sluipspinnendoder (*Ceropales maculata*).

Tenslotte de gewone roodpoot (*Episyron rufipes*). Deze spinnendoder jaagt op webspinnen. Ze schijnt tegen de spin aan te vliegen, die zich dan laat vallen. De wesp gaat op de grond op zoek naar de spin die zich stil houdt en steekt hem. Ik heb dit gedrag nooit gezien. Een prooi, die ik in een nest vond bleek een spinnensoort die zich overdag schuil houdt achter boomschors. De wesp graaft in los zand een 10 cm diep nest. De koekoek is de kamkoekoek (*Evagetes pectinipes*).

Tot zover deze korte introductie tot de levenswijze van spinnendoders aan de hand van enkele soorten uit de Noord-Hollandse duinen. Er is nog veel aan deze groep insecten te ontdekken en ik hoop dat dit en volgende artikelen eraan bijdragen dat er meer belangstelling komt voor deze boeiende diergroep.

Dit jaar is in de Nederlandse Faunistische Mededelingen een tabel voor de Nederlandse soorten verschenen. Hierover meer in een volgend nummer.

Adressen.

Landelijke insectenwerkgroep van de KNNV. Arjan van der Veen.
Karveel 51-61 8242 XE Lelystad.
avdveen@cuci.nl

Sectie Hymenoptera van de NEV.
Jan Smit. Voermanstraat 14.
6921 NP Duiven. J.smit@tref.nl

Hans Nieuwenhuijsen
Frans Halsstraat 10
1816 CN Alkmaar

Literatuur

- LEFEBER, B.V. & P. VAN OOIJEN 1988. Verspreidingsatlas van de Nederlandse spinnendoders (Hymenoptera: Pompilidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 4. Stichting EIS, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.
- PEETERS T.M.J., EA. 2004. De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata). Nederlandse Fauna 6. Utrecht.